

DÜNYA MÜLTECİ ÇOCUKLARI: HAKLAR VE İHLALLER

Ayşenur YILMAZ

TASAM, Milli Savunma ve Güvenlik Enstitüsü

Giriş

2017 yılı itibariyle 7.6 milyara ulaşan dünya nüfusunun yaklaşık olarak 1.9 milyarı (dünya nüfusunun % 26'sı) 15 yaş altı çocuklardan oluşmaktadır. Hem sayısal olarak hem de toplumların gelişmişlik düzeyleriyle yakından ilgili olması nedeniyle, çocuk nüfusu dünya demografisi için önem arz etmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde milyonlarca çocuk iklim, yoksulluğa, savaş ve çatışma ortamlarına bağlı olarak çocuklar için elverişli olmayan şartlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Uluslararası kuruluşlar, tüm dünya çocuklarının genel prensipler çerçevesinde eşit haklara sahip olabilmeleri ve çocuk haklarına belirli bir standart getirebilmek amacıyla birçok sözleşme ve yönetmelikte uluslararası çocuk haklarının oluşmasına katkı sağlamışlardır. Belirlenen standartların askeri kabul edilmesi ve sözleşmelere taraf olan ülkelerin bu standartların üstüne çıkması beklense de dünyanın çeşitli yerlerinde milyonlarca çocuk temel yaşam haklarından dahi yoksun bir yaşam sürmektedir. Çocuk haklarının uygulanamaması bakımından en dezavantajlı grubun mülteci çocuklar olduğu genel kanıdır. Çoğunlukla az gelişmiş ülkelerdeki iç savaşlar ve / veya ülkelerin içindeki çatışma ortamları insanların farklı bölgelere göç etmeye zorlarken, zorunlu göç olarak tabir edilen bu göç hareketinden en çok çocukları olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda, çalışma genel çocuk haklarının çerçevesini çizdikten sonra mülteci çocukların genel sorunlarını tespit edip, hakların ihlalin sorunların temelini oluşturduğu sonucuna varılacaktır.

Mülteci Çocuk ve Uluslararası Çocuk Hakları

IOM'a mülteciyi şu şekilde tanımlamaktadır: “*Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi*”¹. Ülkeden ülkeye mülteci tanımlarının değişmesi ve ülke mevzuatlarındaki farklılıklardan kaynaklanan kavramsal sorunlara çözüm bulmak için BMMYK'nın tüzüğündeki şartları sağlayan, 1951 Cenevre Sözleşmesi veya 1967 Protokolü'ne taraf ülkelerden olup olmamasına veya ev sahibi ülke tarafından hukuki olarak mülteci kabul edilip edilmemesine bakmaksızın, BM korunmasına hak kazanan kişiler de mülteci olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda göç hareketini gerçekleştirip, mülteci statüsünü kazanan 0- 18 yaş aralığındaki her kişi mülteci çocuk olarak kabul edilmektedir.

Mültecilik, uluslararası göç hareketinin siyasi ve zorunlu nedenlerle gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Uluslararası göç açısından önemli bir ayırım olan yasal- yasal olmayan göç, mülteciler söz konusu olduğunda genellikle karmaşık bir hal almaktadır. Mültecilerin Avrupa'ya yasal prosedürlerin tamamlanmasının ardından kabul edilmeleri de yasal yollarla mülteci olmaya, yasa dışı yollarla herhangi bir resmi kayıt veya izin olmaksızın Akdeniz üzerinden çeşitli yollarla Avrupa'ya geçmeye çalışan mülteciler ise yasa dışı yollara gerçekleşen göç hareketine örnek vermek mümkündür. Yasal ya da yasal olmayan göç hareketinin yanı sıra kısmi yasal kabul edilebilecek bir yöntem olarak Türkiye'nin Suriyelileri kayıt ve belgelerinin tamamlanmasına bakmaksızın insani refleksleri ön planda tutarak Suriyelileri ülkeye kayıt yapmaksızın kabul etmesi örneği verilebilir: Yasal göç hareketinde olduğu gibi prosedürlerin gerçekleşmemesi nedeniyle yasa dışıdır; yasal olmayan göç hareketinde, hedef ülkelerin gelen mültecileri kabule yanaşmamasına rağmen Türkiye'nin Suriyelilere kabul ve davet etmesi nedeniyle de yasaldır.

Yasal ya da yasal olmayan yollarla başlayan göç hareketi, üç aşamada tamamlanmaktadır: mültecilerin ülkelerinden ayrılması, mültecilerin hedef ülkeye varması ve kabulü ve mültecinin o ülkede yaşamaya başlaması. Bahsi geçen üç süreçte de en dezavantajlı grubu çocuklar oluşturmaktadır. Bu noktada mülteci çocuğu şu şekilde tanımlamak mümkündür: kendi ulus devletlerinden

1 Göç Terimleri Sözlüğü, IOM. Sayı No: 18, 2019, s. 42, [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf)

ailelerinin refakati eşliğinde ya da refakatiz bir şekilde başka bir ülkeye, kendi ülkelerindeki çatışma ortamlarından kurtulmak amacıyla, yasal ya da yasal olmayan yollarla başka bir ülkeye giden 18 yaş altındaki kişi.

Her bir ülkenin yasal mevzuatlarında vatandaşı olan çocukların korunmasına yönelik birçok yasa / kanun bulunmakta ve gelişmiş ülkeler çocukların beden ve ruh sağlığının gelişimi, eğitimi, çocuğun her türlü tehlikeye karşı korunması yönünde şartların iyileşmesine yönelik reformlar yapmaktadır. Bununla birlikte devletler, kendi ülke sınırları içerisinde barınan tüm çocuklara “çocuğun yüksek faydası” ilkesine göre davranmakla yükümlüdür. Başka bir ülkeye aileleriyle ya da aileleri olmaksızın göç etmek zorunda kalan mülteci çocukların genel haklardan mahrum bir yaşam sürdürdükleri gözlemlenmektedir. Mülteci çocukların haklarına erişimleri göç edilen ülkedeki gelişmişlik düzeyi, sosyal devlet anlayışı ve göç yönetim politikalarıyla yakından ilgili olduğu ve ülkeden ülkeye değişen bu şartların çoğunlukla mülteci çocukların aleyhine işlediği bilinmektedir.

Göçmenlerin ekonomik veya siyasi sebeplere bağlı olarak gitmeleri fark etmeksizin, göçmenlerin hedef ülkelerde istenmedikleri, entegrasyondan daha çok asimile edilmeye çalışıldıkları, ikincil sektörlerde istihdam edildikleri ve gelişmiş ülkelerde dahi göçmen – vatandaş arasında tam bir uyumun sağlanamadığı göç çalışmaları yapan uzmanların genel kanısıdır. Ekonomik göçmenler, mültecilere göre hedef ülkelerde daha tercih edilebilir grupları oluşturmaktadır. Göçmenlerin niteliği ve eğitim durumu bu tercih edilmede başat etkenken, mülteciler arasında da eğitim ve niteliğin kabul işlemlerini kolaylaştırdığı bilinmektedir. Ekonomik göçmenlerin aile birleşmelerine izinlerin verilmesi ülkeden ülkeye değişiklik gösterirken, hiç kuşkusuz mültecilerin yaşadıkları en önemli sorunlardan biri de aile birleşimleridir. Mülteci aileler, çeşitli nedenlerle farklı ülkelere sığınabilmekte ya da aile bireylerinin bir kısmı kendi ülkelerinde kalırken, bir kısmı göç edebilmektedir. Çocuğun aile bireylerinin farklı yerde olması, çocuğun göç hareketinin rekâtsiz gerçekleşmesi veya göç yollarında aile bireylerinin vefat etmesi gibi durumlar, göç yollarındaki çocukların kendisine vasi olabilecek herhangi bir yakınının yanına ulaştırılması gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, mülteci çocukları rekâtili / refakatiz olmak üzere ikili sınıflandırma yapmak mümkündür.

Her ne yöntemle her ne şekilde gerçekleşmiş olursa olsun, mülteci çocukların göç süreçlerinde yaşadıkları sorunları en aza indirmek için uluslararası kurumlar tarafından çeşitli uluslararası sözleşme – yönetmelik çıkarılarak, ço-

cukların göreceği zararı en aza indirmek amaçlanmıştır. Çalışmada, kapsamlı bir şekilde ele alınacak BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne öncülük eden ve tamamlayıcı nitelikte olan altı anlaşma şu şekildedir: Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948)², Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi (1949)³, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme (1951)⁴, BM Çocuk Hakları Bildirisi (1959)⁵ ve 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi (1999)⁶. Bu sözleşmeler haricinde, uluslararası savaş hukuku, uluslararası ceza hukuku, medeni hukuk gibi birçok uluslararası yasal mevzuatta çocuk haklarına değinilmiş ve çocuğun yüksek faydası ilkesiyle düzenlemeler yapılmıştır.

Bu bağlamda, mülteci çocuklar çeşitli uluslararası sözleşmelerle korunmaya çalışılmaktadır. Özel olarak mülteci çocuk olarak belirtilmesine ihtiyaç duyulmaksızın, çocukları ilgilendiren tüm maddeler, mülteci çocuklar içinde normal şartlar altında kabul edilebilir olmalıdır. Çocuk haklarına birçok konuda düzenleme getiren BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 1989'da kabul edilmiştir. 54 maddeden oluşan sözleşme, çocuğun temel hakları, vasilerin sorumlulukları, devletlerin yükümlülükleri ve uluslararası standartların korunmasına ilişkin maddelerden oluşmaktadır. Sözleşme, çocuğun genel faydasını temel almaktadır. İkinci maddesinde "...sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin..."⁷ çocukların herhangi bir ayrıma tabii olmadan korunmasını kabul ederken çocukların her türlü haklarının korunmasına ilişkin tüm yasal ve idari düzenlemeler devletlerin sorumluluğundadır.

2 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948; http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rights_turkce.pdf

3 Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi; http://www.madde14.org/index.php?title=Harp_Zaman%C4%B1nda_Sivillerin_Korunmas%C4%B1na_%C4%B0li%C5%9Fkin_1949_Cenevre_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi

4 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1948; <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>

5 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959; http://www.kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf

6 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, 1999; http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm

7 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, 1989; http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf

Sözleşmeye göre çocukların devletlerin garantisi altındaki temel hakları şu şekildedir: Temel yaşam hakkı (madde 6), isim ve vatandaş olma hakkı (madde 7), aile birleşmesi yoluyla anne veya babasının yanında bulunma hakkı (madde 10), kendini ifade hakkı (madde 13), vicdan ve din özgürlüğü hakkı (madde 14), bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimal, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunma hakkı (madde 19), en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkı (madde 24), sosyal güvenciden yararlanma hakkı (madde 26), her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine sahip olma hakkı (madde 27), eğitim hakkı ve bu hakkın fırsat eşitliği temelinde olması gerekliliği (madde 28), ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkı (madde 32), cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi (madde 34), on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması ilkesi ve silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi (madde 38).

Sözleşmedeki maddeler sınıflandırıldığında, sözleşmenin çocukların sahip oldukları hakları şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Yaşama, büyüme ve bedensel gelişimini tamamlamak için hiçbir ayırma uğramadan barınma, gıda ve sağlık hizmetlerinden faydalanma,
- Eğitim alma; bedensel, zihinsel ve ahlaksal korunma ve din – vicdan özgürlüğüne sahip olma,
- Her türlü şiddete ve istismara karşı ihmallerin önüne geçilerek ekonomik ve cinsel sömürüye karşı korunma ve çatışma ortamlarından uzak kalarak güvende olma.

Yukarıda sınıflandırılarak da ele alınan 14 madde temel insan haklarını da kapsamaktadır. Sözleşmenin 22. Maddesi doğrudan mülteci çocuğun korunmasını ele alırken, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da mülteci kabul edilen çocuğun *koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri* alma yükümlülüğü taraf devletlere verilmiş ve bu sözleşmeyle verilen hakların, bu çocuklar içinde geçerli olduğu belirtilmiştir.

Dünya Mülteci Çocuklarının Karşılaştıkları Genel Sorunlar

2018 yılı itibariyle, Dünya genelinde 244 milyon⁸ uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu sayının 40 milyondan fazlası çatışma ve savaşlar nedeniyle ülke içerinden yerinden edilmiş kişiler, 22 milyondan fazlasını da mülteciler oluşturmaktadır. Yerinden edilmiş kişilerin 18 milyona yakını, mültecilerince 10 milyondan fazlası çocuklardan oluşmaktadır.⁹ Ülke içerisinde yerinden edilen çocukları hukuki olarak “mülteci çocuk” olarak kabul etmek mümkün olmasa da ülke sınırları içerisinde de temel çocuk haklarından mahrum ve çatışma bölgelerinden başka bir bölgeye göç etmek zorunda bırakılmaktadır. Dünya mülteci sayısı içerisindeki çocukların oranının bu denli yüksek olmasında mülteci veren çatışma veya savaşların yaşandığı ülkelerin çoğunlukla az gelişmiş ülkeler olmaları ve az gelişmiş ülke demografilerinin karakteristik özelliğinin çocuk – genç nüfusunun toplam nüfusu oranla daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

22 milyondan fazla mültecinin kaynak ülkeleri incelendiğinde toplam mülteci sayısının %55’ine yakını sadece üç ülke vatandaşlarından oluşmaktadır¹⁰: Suriye (yaklaşık olarak 6 milyon civarında), Afganistan (yaklaşık olarak 2 buçuk milyon civarında) ve Güney Sudan (yaklaşık olarak 1 buçuk milyon civarında). Bu ülkeleri Somali, Sudan, Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Myanmar, Eritre ve Burundi takip etmektedir. Mültecilerin kaynak ülkeleri bu şekildeyken, çoğunlukla bu ülkelere komşu olan ülkelerin de hedef ülke konumunda olduğu veya hedef ülke konumunda olmasa da sınır komşuları olmaları nedeniyle bu ülkelere sığınılmaktadır: Türkiye, Pakistan, Lübnan, İran, Uganda, Etiyopya, Ürdün, Almanya, Kongo, Kenya en çok mülteci ağırlayan ülkelerdir. Kaynak ve hedef ülkelerdeki farklılıkları görebilmek, mültecilerin karşılaştıkları sorunları analiz edebilmek için önem arz etmektedir.

Çoğunluğu az gelişmiş ülkeler gelen mülteciler gittikleri ülkelerde ekonomik, siyasi ve toplumsal birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Barında, zaruri gıda ihtiyaçlarının karşılanması, temel sağlık hizmetlerinden faydalanma, iş-gücü çağındaki nüfusun istihdama yönlendirilmesi, çocukların eğitimi başta

8 Toplam dünya nüfusunun %3.3’üne tekabül etmektedir.

9 Çocuk Göçü ve Çocukların Yerinden Edilmesi- Güncel Bilgiler, UNICEF, 2018; <https://data.unicef.org/topic/child-migration-and-displacement/migration/>

10 “Mültecilerin % 84’ü Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşıyor.”, Yayın Tarihi: 20.01.2017; <https://www.weforum.org/agenda/2017/06/eighty-four-percent-of-refugees-live-in-developing-countries/>

olmak üzere mültecilerin gittikleri asgari ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Ülkeler, kamp içinde ya da dışında mülteciler ağırlarken, gerekli alt yapının yetersiz olması durumunda mültecilerin gerekli temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sıkıntılar yaşanabilmektedir. Mültecilerin yaşadıkları sorunlar ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişiklik arz etmektedir. Bununla birlikte, elbette mülteci çocukları mikro ölçekli sorunlar değişiklik arz etmektedir. Ancak, makro ölçekte yaşanan sorunlar benzerlik göstermektedir.

Bu kapsamda, mülteci çocukların dünya genelinde karşılaştıkları genel sorunlar aşağıda yer almaktadır. Mülteci çocukların karşılaştıkları sorunlar niceliksel veriler olarak değerlendirilmesinden ziyade, sorunların ne olduğu ve sorunların nasıl ortaya çıktığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen sorunlar şu şekildedir:

a. Barınma, sağlık ve temel ihtiyaçların karşılanamamasına bağlı olarak ortaya çıkan sağlık sorunları; dünyanın çeşitli yerlerinde çocuklar yeterli beslenememe, askeri hijyenik şartlara sahip olmayan ortamlarda barınamamaları, aşılammaya bağlı olarak yaşanan çocuk hastalıkları, çocuklar için sağlıksız kabul edilen ortamlarda bulunmaları nedeniyle ishal, sıtma, zatürre ve enfeksiyon hastalıklarına yakalanma gibi yaşamlarını tehdit eden hastalıklar yaşamakta veya bu hastalıklara bağlı olarak ölmektedirler. Birçok etkenle birlikte, çocuk ölümlerinin çoğunun yetersiz beslenmeye bağlı olarak gerçekleştiği bilinmektedir.¹¹ Dezantajlı çocuklar olarak kabul edilen ve sıklıkla bu olumsuz şartlara maruz kalan mülteci çocuklar, bahsi geçen hastalıkları yaşamakta ve sağlık hizmetlerine ulaşamadıkları için ölmektedirler.

b. Ailelerinden ayrı düşmelerine bağlı olarak refakatsiz kalmaları veya aile birleşimlerinin gerçekleşmemesine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar; ailelerinin savaş ve çatışma ortamlarında ölmeleri veya göç yollarında ailelerinden ayrı düşmeleri / kaybolmalarına bağlı olarak çocukların tek başına kalmaları çocukları her türlü istismara açık hale getirmektedir. Bu durumda eğer varsa çocuğun aile birleşimlerinin gerçekleştirilmesi yoksa çocuğun bulunduğu devlet sınırları altında koruma altına alınması gerekmektedir. Çocuğun tek başına kalması onu cinsel, fiziksel, psikolojik olarak savunmasız bırakırken, birçok konuda risk altındadırlar: Çocuklar insan ticareti kapsamında çocukların kaçırılması, özellikle kız çocuklarının fuhuşa zorlanması, radikal terör

11 “Dünya’da Her gün 15bin Çocuk Ölüyor”, Yayın Tarihi: 19.10.2017; <http://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-her-g%C3%BCn-15-bin-%C3%A7ocuk-%C3%B6l%C3%BCyor/a-41031391>

örgütlerinin elinde çocuk savaşçı olmaları gibi farklı tehditlerle karşı karşıyadırlar. Sadece 2015- 2016 yılları arasında, yanında kimsesi olmayan 200bin çocuğun 80 ülkeye sığınma başvurusunda bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, refleksiz çocuk sorununun ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu gösterir niteliktedir¹²

c. *Eğitim haklarından mahrum kalmaları*; BMMYK'ya göre ilk ve ortaokul seviyesindeki 6 milyon mülteci çocuğun, 3.7 milyonu okula hiç gidemekte, mültecilerin sadece %22'si ortaöğrenimlerine devam edebilmekte ve sadece %1'i yükseköğrenim görebilmektedir.¹³ Çocukların eğitimlerine devam edememelerinde yoksulluk, okul ve yerleşim yerlerine uzaklık, ucuz işgücü olmaları nedeniyle çalışmak zorunda kalmaları, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi etkili olmaktadır.

d. *Ucuz işgücü olmaları nedeniyle kayıt dışı istihdam edilmeleri ve çocuk işçilik sorunu*; Çocuk işçi, sadece mülteci çocukların değil tüm dünya çocuklarının yaşadıkları bir sorundur. Serbest piyasa ekonomisinde rekabetin işverenleri maliyetleri düşürme çabası, ucuz işgücü olmaları nedeniyle çocuk işgücünü işverenler açısından cazip hale getirmektedir. Dünya genelinde, 5- 17 yaş aralığında 218 milyon çocuk işçi bulunmakta ve bunların neredeyse yarısı tehlikeli çocuk işlerinde çalışmaktadır.¹⁴ Askeri geçim standartlarının altında yaşayan mülteci ailelerde, ekonomik ihtiyaçlarını karşılanabilmesi için çocuklar çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmaktadırlar. Çocukların çalışması, onların eğitimden uzak kalmaları sorununu beraberinde getirirken, ikincil sektörlerde niteliksiz olarak, sosyal güvenceden yoksun bir şekilde çalışmaktadırlar.

e. *Çocuk asker – çocuk savaşçılar sorunu*; ülkelerinde uzun süren savaş ve çatışma ortamlarında yaşayan çocukların, çatışmalardan olumsuz etkilenmelerinin ötesinde direk çatışmaların içinde bulunmaları söz konusudur. Sadece hükümet dışı silahlı gruplar bünyesinde değil, devletlerin silahlı kuv-

12 “UNICEF’ten Yollardaki Mülteci Çocukların Korunması için Çağrı”, Yayın Tarihi: 18.05.2017; <https://m.bianet.org/bianet/cocuk/186571-unicef-ten-yollardaki-multeci-cocuklarin-korunmasi-icin-cagri>

13 Mülteci Çocuklar İlerleme Raporu: 2015- 2017, Save the Children, 2017; http://www.savethechildren.org/atf/cf/%7B9def2ebe-10ae-432c-9bd0-df91d2eba74a%7D/REFUGEE_CHILDRENS_PROGRESS_REPORT_09012017.PDF

14 Çocuk İşçiliğinin Küresel Değerlendirmesi Raporu: Sonuç ve Eğilimler 2012- 20216, ILO, 2017; http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf

vetlerinde, paramilis ve sivil milis güçlerinde de çocuk askerlerle karşılaşmak mümkündür. Dünya genelinde 250bine yakın çocuk zorla savaştırılmaktadır.¹⁵ Sadece kendi ülkeleri içerisindeki çocuklar diğer ülkelerden getirilebilmekte mülteci veya diasporalardan savaşmak için çatışma ortamlarına getirilmektedirler. Özellikle radikal grupların, insan ticareti kapsamında çocukların satın alınması ve militaris olarak yetiştirilmesi söz konusudur. Teknolojik ilerlemeye bağlı olarak otomatik veya yarı otomatik silahların yaygınlaşması, çocukların çatışma ortamlarına dahil edilmelerini kolaylaştırırken, çok küçük yaşta psikolojik olarak çok büyük travmalara neden olabilecek silahla adam öldürmek zorunda kaldıkları bilinmektedir.

f. Psikolojik ve cinsel açıdan savunmasız olmalarına bağlı olarak, psikolojik ve cinsel istismarı maruz kalmaları sorunu; yukarıda sıralanan diğer sorunların meydana gelmesi aynı zamanda çocukları psikolojik ve cinsel saldırılara açık hale getirmektedir. Mülteci çocuklar, bedenen karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilse bile psikolojik veya cinsel saldırıya maruz kalmaları durumunda uzun vadede çok ciddi sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Mülteci çocukların yaşadıkları psikolojik sorunların arasında sürekli endişe hali, kendini güvende hissetmeme, toplum ve çevreyle ilişki kuramama ve agresif depresif bir karaktere dönüşme durumları söz konusudur¹⁶. Eğer, çocukluk döneminde yaşanan travmalar tedavi edilmezlerse yetişkinlik döneminde de devam etmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada önce uluslararası çocuk haklarının genel çerçevesine değinilmiş, ardından mülteci çocukların yaşadıkları sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, çocukların yaşadıkları sorunların hak ihlallerinden kaynaklandığını göstermektedir. Mülteci çocukların içinde buldukları olumsuz şartların düzeltilebilmesi ve çocuklarının duyularının iyileştirilebilmesi çocuklara uluslararası hukuk kurulları çerçevesinde verilen haklarının onlara teslim edilmesiyle mümkün olabilecektir.

15 “14 ülkede çocuk askerler savaşıyor.”, Yayın Tarihi: 12.02.2016; <http://www.dw.com/tr/14-%C3%BClkede-%C3%A7ocuk-askerler-sava%C5%9F%C4%B1yor/a-19044420>

16 “Mülteci çocuklar savaş travması yaşıyor”, Yayın Tarihi: 29.07.2016; <https://www.psikolog.org.tr/index.php?Detail=1642>

Mülteci veren kaynak ülkelerin genel bir değerlendirmesi yapıldığında yıllarca süren iç savaşların sona ermemesinin, insanları göç etmeye mecbur bıraktığı görülmektedir. Suriyeli mülteciler örneğini ele aldığımızda 2011 yılında başlayan ve 7 yıldır devam eden iç savaş, başladığı günden bugüne insanları göç etmeye zorlamıştır. BM verilerine göre bir savaş nedeniyle bir nesilde en çok mülteciye kaynaklık eden Suriye'den Türkiye, Lübnan, Ürdün başta olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerine milyonlarca insan göç etmiş ya da ülke içerisinde yerlerinden edilmişlerdir. On binlerce çocuğun sakat kaldığı, binlerce çocuğun öldüğü ve milyonlarca çocuğun çok zor şartlar altında göç ettiği ve göç etmeye devam ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte, yukarıda bahsedilen sorunlar Suriyeli çocuklar özelinde de geçerlidir. Bu noktada, ülkeler ve bölgeler arasında mülteci çocukların farklı sorunları olduğu tekrardan belirtmek gerekmektedir. Sadece ülkelere ve bölgelere göre değil, ülke içinde şehirden şehire göre bile değişebilen sorunlar, göç hareketinin toplumsal bir olay olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal bir olay olan göç, bireylerin davranışlarından ve olayları kavrayış biçimlerinden etkilenmekte ve bu da toplumların steroriplerini oluşturmaktadır. Bu nedenle, mülteci çocukların yaşadığı sorunlar, her bir çocuğun muhattap olduğu bireylere göre bile değişiklik gösterebilmektedir.

Çocukların, yukarıda bahsi geçen barınma, beslenme, eğitim, her türlü istismara karşı korunma gibi en temel haklarından faydalanması devletlerin kontrolü altında gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Mülteci çocukların menşei ne olursa olsun ayırım yapmaksızın korunması ve çocuğun yüksek faydası gözetilerek eşit muamele görmesi uluslararası hukuk çerçevesinde birçok ülke tarafından kabul edilmiştir. Hukuki tanımının vatandaş – yabancı- sığınmacı- mülteci mi olduğuna bakılmaksızın, çocukların temel haklarına erişiminin sağlanması, dünya genelinde mülteci çocukları yaşadıkları sorunların en aza indirilebilmesi için olmazsa olmaz ilk adımdır. Bu bağlamda, dünyada en çok ülkenin taraf olduğu sözleşme özelliğini taşıyan BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin uygulanması için ulusal ve uluslararası çalışmaların artırılması gerekmektedir.

